

GRADITELJI SUVREMENE TEOLOŠKE MISLI

Yves Congar

Govoriti o teološkim strujanjima našega stoljeća, a mimoići lik i djelo francuskog dominikanca Yvesa Congara bio bi, zaista, neoprostiv pro-pust. Ako je II. vatikanski sabor kao vjerojatno najveći događaj u crkvenom životu našega stoljeća izvršio silan preokret u mentalitetu, pa i u teologiji, onda moramo isto tako priznati da je baš Congar svojom naukom o Crkvi, a osobito teologijom ekumenizma i laikata, izvršio silan utjecaj i na sam sabor. Ne želimo ipak predimenzionirati ni njegov utjecaj, a niti utjecaj ikogjeg drugog teologa, da ne bismo upali u neke vrste naturalizam, kao da su ljudi, pa bili oni i učeni teolozi, vodili sabor, a ne Duh Sveti. No Božja Providnost u svome načinu upravljanja Crkvom i svijetom za izvođenje svojih planova služi se i ljudima, njihovim mi-slima i djelima. Na crkvenim saborima to su uvijek bili u prvom redu

sami saborski oci, ali i njihovi savjetnici i pomoćnici teolozi. U tome upravo i leži uzvišena zadaća teologije i teologa u Crkvi. Biti teolog veliko je zvanje i uloga u životu Crkve. Ne znam koliko je toga Congar sam svjestan, no da je svjestan, to jasno svjedoči njegov veliki teološki opus, koji je nastao najvećim dijelom iz pastoralnih i duhovnih pobuda te iz želje da na taj način služi Crkvi i čovječanstvu. Za njega je istinska samo ona teologija koja je aktualna i koja odgovara stvarnim potrebama svoga vremena. Vrijednost takve teologije potvrdio je i sam

Pavao VI. kad je iskreno priznao da je Congar izvršio veoma velik utjecaj i na njegovu vlastitu misao. Dominikanski red dao je svome možda najvećem suvremenom teologu počasni naslov »generalnog teologa reda«.

Život

Congar se rodio 13. travnja 1904. u Sedanu, u Ardenima. Stupio je u dominikanski red. Studirao je filozofiju i teologiju od god. 1921. do 1924. najprije u Parizu na Katoličkom institutu. Tu ga je Jacques Maritain uveo u nauku sv. Tome. Congar je uvijek ostao tomist, ali se nije kleo na slovo Akvinčevih teza i zato je sačuvao potrebnu otvorenost i elastičnost, koje će mu omogućiti da u vjernosti duhu Tomine nauke bude otvoren za sadašnju stvarnost. Iz Pariza Congar prelazi god. 1926. u Visoku dominikansku školu u Le Saulchoir. Ondje u 24. godini života izabire kao temu svoje doktorske disertacije *Jedinstvo Crkve kod Tome Akvinca*. Spremajući se za svećeničko ređenje, razmatra sedamnaesto poglavlje Ivanova Evanđelja, Isusovu velikosvećeničku molitvu za savršeno jedinstvo Crkve, i tu se rađa njegov životni poziv za svojsko promicanje ekumenizma.

Završivši studije, Congar ostaje i dalje u Le Saulchoiru te god. 1931. preuzima katedru fundamentalne teologije i ekleziologije. Tu ostaje sve do god. 1954., osim ako se izuzmu ratne godine, kad je bio u vojnoj službi te upao i u zarobljeništvo. Od 1935. do 1951. god. izdavač je znanstvenog lista *Revue des Sciences philosophiques et théologiques*. Godine 1937. osniva i izdaje zbirku *Unam sanctam*. To je ekumenski niz knjiga. Zbog nekih svojih stavova, zajedničkih i takozvanim francuskim lijevim katolicima, morao je god. 1954. napustiti profesorsku katedru u Le Saulchoiru i poći u Jeruzalem, da se kasnije opet vrati u domovinu i kao teolog sudjeluje u radu II. vatikanskog sabora. Član je mnogobrojnih znanstvenih i crkvenih komisija te piše po raznim teološkim revijama.

Djela

Bogati teološki opus Congara možemo podijeliti na četiri grane:

ekleziologija

ekumenizam

odnos Crkve prema svijetu

teologija laikata.

Nauku o Crkvi Congar je obradio u djelima: *Esquisses du Mystère de L'Eglise* (1941.), *Le Christ, Marie et l'Eglise* (1952.), *Vérité et dimensions du Salut* (1959.), *Sainte Eglise* (1963.).

Congarova misao o *Crkvi* kreće se oko dva problema. On promatra oblik Crkve kao hijerarhijski strukturirane ustanove spasenja, ali i njezin oblik kao žive zajednice vjernika. Sve tamo do u visoki srednji vijek ta dva bitna vidika crkvene stvarnosti uspjela su održati međusobno jedinstvo i ravnotežu. No već od XII., a još više od XIII. i XIV. stoljeća javlja se mišljenje da Crkvu čine jedino vjera i ljubav njezinih članova. To mišljenje doživljava vrhunac u doba reformacije, koja posve zabacuje hijerarhijsko uređenje Crkve. Sve to, nipošto, ne označuje proširenje, već suženje pojma Crkve, koji dovodi do pogrešnih shvaćanja o njoj kao zajednici spasenja.

Kao reakcija na sve jače tendencije neke spiritualističke Crkve oko god. 1300. rađa se prvi teološki traktat o Crkvi. U doba zapadnog raskola o Crkvi piše učene rasprave naš zemljak Ivan Stojković de Ragusio, a kao reakcija na nauku reformatora nastaje Bellarminov traktat o Crkvi. Prema Congarovu mišljenju ti su traktati — počevši od prvoga — jednostrano zamišljeni kao teologija crkvenoga autoriteta i punine hijerarhijske posredničke vlasti. S njima ukorak ide i druga struja, koja vodi k vjernom puku bez posebnog svećeništva po sakramentu reda. Congar smatra da su obje struje jednostrane i pretjerane, a da prva, vodeći do svećeničkog upravnog aparata, ostaje bez vjernog puka, ipak ne tako radikalno kao druga bez hijerarhije. Prema mjeri u kojoj se pojam Crkve suzio na aparat kojemu na čelu stoji kler laici nisu mogli biti drugo nego samo privjesak i objekt pastve.

Congar se u svojoj ekleziologiji bori za ponovno postizavanje jedinstva i ravnoteže između obaju vidika. Prema njemu u Crkvi sam Krist poprima jedan oblik kako bi mogao djelovati i živjeti u našoj povijesti. I stoga je Crkva kao ustanova spasenja »vidljiv oblik Kristova djelovanja«, a kao zajednica spasenja Crkva je »vidljiv oblik Kristova života«. U takvome shvaćanju Crkve Krist si po hijerarhiji stvara narod vjernika, a po čitavome tijelu Crkve i hijerarhiji i vjernicima djeluje na ovaj svijet. Po zajedništvu hijerarhije i vjernoga Božjega naroda mora se ostvariti onaj odvijeka zamišljeni plan, o kojem piše sv. Pavao, da se u Kristu kao u glavi opet nađu i ujedine sve stvari.

Moram priznati da me takva ekleziologija oduševljava, premda ne bih u potpunosti potpisao tvrdnje kao da su laici bili u Crkvi samo privjesak i objekt pastve. Povijest Crkve, životi svetaca, bar donekle demantiraju takvu tvrdnju. Mislim da je uvijek bilo jasno da Crkvu ne čini samo hijerarhija, već i vjernici, i da bi Crkva bez vjernika bila apsurd. Da ravnoteže između hijerarhije i vjernika nije bilo, to je istina i stoga je i hvale vrijedno nastojanje za postizavanje ravnoteže, da svatko u Crkvi ima svoje ravnopravno mjesto. U tom smislu valja i Congaru priznati velike zasluge, a bit će nam to jasnije kad budemo govorili o teologiji laikata.

Ekumenizam je drugo veliko polje Congarova teološkog rada. On je počeo s njegovom doktorskom disertacijom o jedinstvu Crkve, a nju

su slijedila ova djela: *Chrétien désunis. Principes d'un Oecuménisme catholique* (1937.), *Neuf cents ans après. Note sur le 'Schisme' oriental* (1954.). Congar istražuje uzroke zbog kojih je došlo do sablazni razdora među kršćanima, a preko njega i do raskršćanjenja Evrope. No ne zauzavlja se na tome. Nije dosta utvrditi samo dijagnozu bolesti. To je tek prvi korak k liječenju. Valja pronaći i lijekove da se zlo i njegove posljedice uklone. Congar želi da se svi kršćani vrate najprije k onim izvorima na kojima se mogu ipak nekako zajednički naći, a zatim oslikava istinsku širinu i puninu Katoličke Crkve, zalažući se odlučno za njezinu obnovu. I tako dolazimo do onoga potrebnoga načela svakoga pravoga ekumenizma: »*Ecclesia semper reformanda!*« — Crkva se mora i u cjelini i u svim svojim dijelovima i pojedincima neprestano obnavljati. Obnovljena, pomladena, oslobođena od mrlja i nabora, postat će privlačiva za sve, kako je to u svojoj koncilskoj viziji vidio i sazivač II. vatikanskoga sabora papa Ivan XXIII.

Congar naučava da ekumenski zov ne ide prije svega za jedinstvom u Kristu, jer misli da takvo jedinstvo već postoji, i da je ono djelo samoga Krista, koji u onima koji su kršteni neprestano djeluje, već da on ide za tim da to jedinstvo nade i svoj vanjski, vidljivi, crkveni izražaj. On bi se prije svega morao sastojati u zajedničkom vjerovanju riječju i djelom te u jednodušnom prihvaćanju Crkve kao sredstva spasenja i svih onih darova što ih je Crkva primila te koji su bili prisutni već u prvotnoj apostolskoj Crkvi. U približavanju Crkava mora doći do suglasnosti bar u najvažnijim točkama, kao što su: Crkvu je ustanovio sam Krist, snaga koja stvara crkvenu zajednicu dolazi od krštenja i Euharistije, nužna je vlastitost Crkve i njezino vidljivo jedinstvo. Kretanje prema ponovnom jedinstvu ne traži od pojedinih Crkava da se odreknu bilo koje pozitivne vrednote, već da se odriču negativnosti, zatvaranja u sebe, uskoće i ograničenosti. »Ponovno ujedinjenje pokazat će se kao upotpunjenje u punini zajedništva i baštine Kristove.«

U svojoj knjizi o kršćanskoj razjedinjenosti Congar polazi od činjenice da Katolička Crkva nije samo jedna između mnogih Crkava. Ona je od apostolskih vremena sačuvala svoju bit, a ipak se i razvijala. U nekim njezinim vanjskim oblicima živ je samo jedan dio njezine baštine i to izgleda da opravdava odvajanja koja su se u povijesti zbila. Mislim da bi istu stvar bolje bilo izraziti ovako: Crkva je u nekim povijesnim momentima dala povoda za otpade i raskole. Znamo da je na svršetku II. vatikanskog sabora Istočnu rastavljenu Crkvu sam Papa Pavao VI. zamolio za oprostjenje za ono što nije bilo u redu od Zapadne Crkve te da je skinuto i međusobno izopćenje. Njemački biskupi su u ime Crkve u svojoj domovini na koncilu okajali raskol koji se rodio kod njih. Umjesto bacanja krivnje na drugoga mnogo je bolja metoda za zbližavanje okajavanje vlastitih slabosti i propusta. To je uvijek znak iskrenosti i dobre volje, apsolutno potreban preduvjet pravog ekumenskog rada.

Congar priznaje i odijeljenim Crkvama neke određene nijanse kao »elemente« Crkve, jer posjeduju sakramente, ispovijesti vjere i službe jedne Crkve. Elemente crkvenosti rastavljenim Crkvama priznao je i II. vatikanski sabor. Rad na ujedinjenju sastojao bi se u tome da se oni uključe u jednu Crkvu ili, još bolje, da se ti elementi upotpune puninom crkvenosti. Cilj je ekumene katoličko jedinstvo, ali ne u siromaštvu, već u punini i cjelovitosti. To katoličko jedinstvo već postoji u Crkvi, iako nije kod svih Crkava aktualizirano.

Treće polje Congarova teološkoga zanimanja je *odnos Crkve prema svijetu*. Nastojanje oko punine istine o Crkvi dovodi ga posve logično i do njezina odnosa i držanja prema svijetu. Tom problematikom bavi se njegovo djelo *Sacerdoce et Laicat devant leurs tâches d'évangélisation et de civilisation* (1963.). Congarove misli našle su jak izražaj u saborskoj uredbi o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*.

Congar naučava da se Crkva ne smije zatvoriti u samu sebe, ne smije stvarati geto. Isto tako ne smije dopustiti da se vlastita vrijednost svijeta raspline u njoj. Kristovo je vladalačko pravo, doduše, sveopće, ali je sam Krist do svoga drugoga dolaska svjetovnim vlastima prepustio vladanje na njihovu području.

O tome nam jasno govore slijedeći svetopisamski tekstovi: »Podajte caru carevo, a Bogu Božje!« (Mt 22, 21), »Čovječe, tko je mene postavio vama za suca ili djelioca?« (Lk 12, 14), »Moje kraljevstvo ne pripada ovomu svijetu. Kad bi moje kraljevstvo pripadalo ovomu svijetu, moji bi se dvorani borili da ne budem predan Židovima. Ali moje kraljevstvo nije odavde« (Iv 18, 36).

Postoji, dakle, dvojnost: Crkva i svijet. Do Kristova drugog dolaska postoje dvije vlasti i jedna drugu ne smije potisnuti, a još manje progutati. Svaka ima vlast na svome području: Crkva na duhovnom, država na materijalnom i vremenitom. Congar misli da Crkva u sekulariziranom i pluralističkom društvu može čak još i bolje vršiti svoje poslanje, »samo ako ostane, doista, Crkva — predana jedino svom duhovnom apostolskom poslanju i svojim svetim poslovima«.

Četvrto je polje Congarove teološke djelatnosti *teologija laikata*, o čemu govori njegovo fundamentalno djelo *Jalons pour une Théologie du Laicat* (1953.). To je djelo, kako tvrdi Alfons Auer, redoviti profesor moralne teologije na sveučilištu u Würzburgu, »neosporno postalo klasično«. Ipak je zbog prenatalnosti građe za laike teško i slabo probavljivo štivo. Pisano je za stručnjake, a na temelju njegovih načela valja pisati djela koja će biti pristupačna i širim slojevima.

Kao članovi novozavjetnoga Božjega naroda i laici su isto tako kao i klerici i redovnici po svom staležu upravljani prema nadzemaljskim stvarnostima. I jednima i drugima dana je milost da sudjeluju na baštini svetih u svjetlu. Laici ne žive ipak samo za nadzemaljske stvar-

nosti. To je rezervirano onima koji se nalaze u duhovnom staležu. Laici će kao kršćani u svijetu promicati Božje djelo, poboljšavajući i usavršavajući ovaj svijet. No oni prema Božjem spasiteljskom planu imaju isto tako i mjesto i ulogu u Crkvi. I oni u određenoj mjeri sudjeluju u Kristovoj svećeničkoj, kraljevskoj i proročkoj službi.

Laik pripada i svijetu i Crkvi. Svijetu još nekako neposrednije nego i sam svećenik, jer više u njemu živi i obavlja sasva svjetovne poslove. Samo se po sebi razumije da će kršćanski laik sa svima dobronamjernima surađivati u razvoju ljudske kulture, tehnike i gospodarstva. U tom će radu vježbati onu ljudskoj zajednici tako potrebnu vrlinu, koja se zove solidarnost. U njegovu svjetskom zalaganju vodit će ga i misionarski elan, da bi pripomogao i spasenju onih s kojima skupa u svijetu živi i radi, jer svaki čovjek ima nadvremensku sudbinu.

Congarov teološki opus velik je i svestran, a nadasve aktualan. Ne moramo se složiti baš do u pojedinosti sa svim njegovim teološkim postavkama. Možda mu neke možemo i osporavati, no to ništa ne umanjuje njegov doista velik prinos razvoju teološke misli i suočenju Crkve i kršćanstva sa suvremenim problemima, koji i od nas traže svestrano zalaganje povezano s nadom u Krista i njegovu milost.

Jednom poglavaru koji ga je okrivio zbog njegova avangardizma Congar je odgovorio: »Avangardizam? S obzirom na situaciju i probleme svijeta ja sam još u velikom zaostatku, vrlo daleko iza linije koju bi trebalo držati.« U tom odgovoru nalazimo tipičnog Congara i kao čovjeka i kao teologa. Njegov lik pokazuje nešto vrlo prodorno. U sadašnjem svijetu i u njegovim problemima on ne može ostati miran ni hladnokrvan. Kao da ga neka viša sila tjera naprijed, a ta — možda na momente malo i nervozna užurbanost nekima ne odgovara. No Božji je Duh slobodan te puše po svojoj volji i služi se i onima koji pokazuju ljudske kvalitete kakve kao čovjek i narav ima Yves Congar. I tu milost pretpostavlja narav, nakalamlje se na nju, djeluje u temperamentnima i manje temperamentnim tipovima.

Ima li smisla da na kraju ponovim staru jadikovku? — Ponovit ću je pa makar izgledao dosadan: »Šteta što na hrvatskom nemamo nijednoga Congarova djela!« Vjerujem da su njegova djela sposobna da nas u radu za Crkvu, u promicanju ekumenizma, u odgajanju katoličkog laikata, u našem apostolskom radu mogu veoma nadahnjivati i pomagati nam da vjerni pokladu Crkve tražimo ipak nove putove i bolje odgovore za sve ogromne probleme koji pred nama stoje i koji se iz dana u dan sve više gomilaju. U svemu tome potrebni su nam proroci, vidovnjaci koji bolje uočavaju zadatke današnjice i sutrašnjice. Jedan je od njih, bez svake sumnje, i Yves Congar pa je zato vrijedno upoznat i njegovo teološko djelo.